

Könyvmustra

Hull a halálpuha hó

Tóth Bálint: Krisztinavárosi körmenet

A címben idézett felsor (egy pentameter egyik fele) *Vörösmarty* kései versére, az *Előszóra* visszhangzik: „*Most tél van és csend és hó és halál.*” Holott *Tóth Bálint* fiatalon, huszonévesen írta kötetbe soha fel nem vett disztichonját: „*Állok az ablaknál, körül alszik egész Magyarország, / Csend. Nagyország tél van, hull a halálpuha hó.*” Csakhogy az ő fiatalsága az ötvenes évekre esett, amelyek első felét Rákosi börtönében töltötte – államellenes szervezkedés vádjával csukták be a volt pannonhalmi diákot, akinek egyetemi éveit örökre megszakadtak – a börtön lett az egyeteme –, majd 1959-ig a nehéz fizikai munka, a társadalom peremére szorítottak világa. Első verseskötete 1969-ben jelent meg – két-három nemzedéket is lekésve –, s hatvanéves elmúlt mire ez a negyedik – az eddigi életutat összegező válogatott – napvilágot láthatott. Itt az ideje, hogy mi – olvasói és barátai – számba vegyük munkásságát. Az „értékelés”, természetesen a kritikusok feladata lesz, nekünk elég bejárni annak a versvilágnak tájait, pannon lankákat és hómezőket, rozsdás őszi szőlő-hegyeket, melyeket *Tóth Bálint* „egyenes ágon” örökölt *Berzsenyi Dánieltől*. Mint ahogy *a Berzsenyi-meghonosította antik strófákat is a szellemi és virtuozitásával alkalmazza*; korai megkeseredettsége és a horatiusi arany középut vállalása, még a verssorokban megvillanó borospoharak fénye is költészetünk első – fel nem ismert – aranykorát idézi.

Tóth Bálint azon idősebb pályatársaim közé tartozik, akiket személyesen is ismerek, akikkel barátságot tartok. Talán, mert a két évtizednyi különbség ellenére egy időben – a hatvanas évek végén – voltunk „fiatal” költők? Ez is ok lehetne, de mi – bármilyen furcsa – *néhány éve Tbiliszi-ben barátokoztunk össze*, a minden földi jóval megrakott grúz asztalok mellett. A grúz – ma már így illik mondani: georgiai – író-szövetség meghívására jártunk ott néhányan, egy máig kiadatlan georgiai költői antológia fordítóiként. Georgiában az emberek rengeteget esznek és isznak (az ország paradicsomi gazdagságát a szovjet hatalom se tudta megszüntetni), de senki sem issza az asztal alá magát, mert a lakomák rendjére mindig egy tekintélyes személy, a tamada vigyáz. Ő vezeti le az eset,

tőle kell engedélyt kérni pohárköszöntő mondására, s ezek a pohárköszöntők oly cirkalmasan-ékesek és terjedelmesek, hogy mire egyet-egyet végighallgatunk, minden gőz elszáll a fejünkből. Magyar részről, bár jó néhány jelesség volt a csoportban, *Tóth Bálint* mondta a legcirkalmasabb-ékesebb és legterjedelmesebb pohárköszöntőket s jelenségnek is ő volt a legrobusztusabb – úgy tornyosult a gyümölcsöstálak, fűszeres illatú sülték, boroskancsók, metszett kristályserlegek fölé, mint egy XVIII. századi papköltő valamelyik erdélyi mágán lakomáján. Hát igen, *Bálint* úr nem a mi kisserű korunkba való – mégis *szerecsse, hogy a kortársai lehetünk*. Legyen ő a tamadánk az eljövendő aranykor lakomáján! Csak megérjük!

BAKA ISTVÁN

Tóth Bálint
Catullus, szegény

*Catullus, szegény – mondja tegnap
egyik barátom – a hülye!
Egy ujjára, ha kell, száz jó nőt kap,
de neki csak Lesbia kellene.*

*Egész Róma röhögi érte,
de ő csak hörög, sír: Szeretem!
Tudja szájha, de döglök érte,
nem nő kell neki, szerelem.*

*Izgága bolond! Caesar ellen
epigrammákat írt minap.
Hiába intik: Ül békén seggen,
mert lebúksz, s úgyse közli le lap!*

*Caesar persze megtudta rögtön,
(jó a titkosszolgálat!)
de csak legyintett: Pallos? Börtön?
Iszik! Elvégi ő maga!*

*Mégis jó költő – szóltam. – Úgy ám!
De mondd, az itt kit érdekel?
Húsz év múlva már azt se tudják
kinek nem feküdt le, s kivel.*

Keresztelni és öltöztetni

Kolumbusz Kristóf útinaplója

Ebben az esztendőben lesz *500 éve* annak, hogy egy *Cristoforo Colombo* nevű genovai illetőségű kalóz és álmódó három, a ládafiából összerakott pénzből meglehetősen nehezen felszerelt kis hajóval kikötött egy parton, amit ő Kína vagy Japán széleinek tartott. Az ottlakókat indiánoknak nevezte el, noha a kontinensnyi országhoz semmi közük nem volt. Guanhan partjáról indult el aztán az akkor még nem sejtett nagyságú földrész meghódítása.

Maga a tengeren spanyol nevet vett fel és *buzgón igyekezett megnyerni a királyok, azaz Ferdinánd és Izabella jóindulatát*. Nem tudta és haláláig sem hitte el, hogy nem a rettegette sóvárgott Ázsia csillant meg előtte.

Honnan tudjuk mindezeket? Kolumbusz naplójából.

Az ember azt hinné, hogy ez világos és egyértelmű. Elindulnak a hajók, dagadnak a vitorlák a friss szélben, haladnak folyton előre és figyelnek. Esténként a cellában amit tenger-nagyi szobának neveznek, az ősz férfi gondosan feljegyzi a megtett utat.

Hát kérem tisztelettel, nem így van! Először is *két napló van (volt)* nem egy. Kolumbusz – azaz – *Cristobal Colón* – mást mondott a matrózoknak, akik egyre komorabban nézték az égen lassan úszó felhőket, a végtelen víz ragyogását – és mást írt fel. *Naponta kellett „hazudni”, hogy Ferdinánd és Izabella is jóllakjon, Amerika is megmaradjon*. Augusztus 3-tól október 12-ig tartott ez a bűjöska. A végén maga Kolumbusz is égnek meredő hajjal nézte a számoszlopokat. (Pedig ez az út csak Kubáig vitt, hol van még a Magellán-szoros és a távolban derengő Japán.)

A hajónapló hosszabb eszme-

futtatásokat nem enged meg, az emlékezet mankója, amiből a beszámoló készül. Kolumbusz is jelentést készített a királyoknak. *Titkos levéltárba került a kézirat, szigorúan bizalmasan kezelték, az sincs kizárva, hogy változtattak a szövegen.*

Az eredetiből alig maradt valami. A naplót másolatokból ismerjük. Kolumbusz fiának, *Ferdinándnak a könyvéből és Bartolomeo de las Casas püspök történeti munkáiból*. (A Kolumbusz könyve már 1882-ben megjelent magyarul, visszhangtalanul.)

Miért fontos nekünk ez a sokat vitatott mű? Először is azért, mert *Szerb Antal* fordította le. Az író az irodalom óceánjain fut be eddig ismeretlen vidékeket, és éppúgy maradandó nyarat hagyott az időben, mint a boldogtalan genovai. (A fordítást 1941-ben megjelentette az Officina kiadó, azóta elfeledkeztek róla.)

Tanulságos könyv. Nagy, füzet alakú. Ha a sok, rendkívüli ábrát, rajtot nézi az ember, hajlamos elfeledkezni arról, hogy *mindössze 66 oldalt bűvészkedett össze a kiadó*.

Furcsa munka ez a Kolumbusz-féle emlékirat. Az olvasó első érzése a dolgok hétköznapi-sága. A hajók kikötnek. Bennszülöttek sereglenek a parton. *Üveggyöngyökért és csörgőkért dohányt adnak*. (Jó, mi?) A spanyolok keresik az aranyat, híreket, nagy élményeket, de mindenekelőtt az arany ékszereket. A hajók továbbmennek. Kikötés. Csere: csörgő stb.

Ezek a felnőtt csecsemők – még jó, hogy liberót nem vitt magával Colón a csörgő és a gyöngy mellé – *sírnivalóan naívak és jóindulatúak*. Fogalmuk sincs, mi vár rájuk!

A napló elején még jámbor, de már árnyalatnyi szemfor-

gatással hangzanak a szónoklatok. Később már csak kérdő és felszólító mondatok hangzanak el. Tudakozó: az arany után.

Csinálhattak ezek a derék karabiek akármit, ők „vademberek” voltak és maradtak. Szélidek, jóindulatúak voltak, udvariasak, mosolyogtak. De meztelenek voltak. Szép emberfaj lehetett valamikor, egészségesek, gondtalanok – viszont ruha alig volt rajtuk. – *Keresztelni és öltöztetni!* – Adta ki a parancsot Kolumbusz-Cardin. Ha valami, ez zseniális húzás volt: trópusi meleg, páradús levegő – megajándékozták az egyik karibát nem mással, mint kesztyűvel...

Nem lehet nosztalgia nélkül olvasni a naplót. A szennyezett folyók, a romlott levegő, a túlcivilizált gépkatokat világában jó visszagondolni a pálmákra, a tiszta vízre, a háborútlanul, stressz nélkül élő emberekre.

Lehetetlen nem gondolni arra, hogy milyen *jogosnak érzett brutalitással avatkoztak be a tőlük több ezer kilométerre levő, a maguk módján boldog népek életébe és formálták a maguk cseppet sem rokonszenves képére az egészet*.

Van-e ebben a lassan 500 éves szövegben a mának szóló üzenet? Van. Az, hogy *minden népnek meg kell adni a jogot, hogy a saját törvényei, hagyományai, szokásai szerint éljen*. Ne lehessen soha, semmiféle „vallás” nevében másokat erőszakkal boldogítani. (Akadémiai Kiadó)

ROZSNYAI JENŐ

FOTÓ: NAGY LÁSZLÓ

Kinek a csapdája?

Joseph Heller-bemutató a Nagyszínházban

A *Catch-22*, magyar fordításának címen A 22-es csapdája nyolc éven keresztül fródot. 1953-tól. Leginkább vonatkupékban, mert írója megtartotta fogadalmát. Azt tudniillik, hogy nem száll többé repülőgépre. A második háborúban lett elege a felszállásokból, a napi 40-ből, a B-25-ösökkel. Korzika szigetéről, francia- és olaszországi célpontok ellen.

Joseph Heller – mert hiszen róla van szó – maga is átdolgozta világhírűvé lett regényét, a magyar színpadi adaptáció pedig *Kern András munkája*. Az ősbemutató a Víg-színházban volt, 1978-ban. *Kapás Dezső* rendezte, s három kisebb szerepet játszott benne

egy *Korcsmáros György* nevű főiskolás.

Korcsmáros György, a szegedi színház főrendezője most társrendezőként szerepel *Kapás Dezső* mellett a pénteki Heller-bemutató plakátján.

Hogy is van ez? – kérdeztem tőle tegnap, mert *Kapás* nem kérdezhettem, éppen nem volt Szegeden.

– Mindenképpen azt szerettem volna, ha *Kapás Dezső* rendezze A 22-es csapdáját, hiszen jól ismertem az egykori előadást. De ódzkodott, azt mondta, nem képes vállalni, hiszen osztálya van a főiskolán, s ilyenkor vizsgaidőszakban ott kell lennie. Mondtam, azért vállalja, majd ha Pestre kell utaznia, akkor én besegítek.

Ővé az alkotói szerep természetesen, rám a finomítások maradtak.

– A háborúkról jutott eszébe *Heller*?

– Az Öböl-háború idején határoztam el, hogy bemutatjuk. Amikor tévé-show lett a háború. Amikor a CNN teremtet egy új műfajt. Azóta aztán – az én ízlésemnek – túlon túl is aktuálisá vált A 22-es csapdája. Hellernél ugyebár nemcsak Hitler, meg a náci az ellenség, hanem a karrierista, korrupt tiszt is, akik hasznát húznak a háborúból, miközben az embereik meg a civilek szépen halomra halnak... Hát ezért aktuális A 22-es csapdája.

S. E.

„Mindenki
a Szegedi Balettet ajánlotta”

Kit választ George Tabori?

A világszínház nagynevű személyisége, a magyar származású *George Tabori* kedden este megnézte a *Kisszínházban* a *Szegedi Balett* előadását. Az 1935 óta külföldön élő, angol és német nyelvtérleten egyaránt ismert művész kapott megbízást az idén a közép-európai országok nyári fesztiváljának művészeti vezetésére. A Trieszthez közeli Cividaleban tavaly rendezték meg először – az olasz kormány kezdeményezésére – a fesztivált: a vendéglátó országon kívül Ausztria, Lengyelország, Csehszlovákia, Jugoszlávia és Magyarország színház- és zeneművészei a résztvevők, s minden évben más-más országból való a művészeti vezető. (A dolog pikantériája, hogy a tavalyi olasz, *Giorgio Pressburger* – szintén magyar...) *Tabori* úr tehát most járja a magyar színházakat, zeneművészekkel tárgyal és *Ascher Tamással*, aki a fesztivál „magyar részében” amolyan koordinátori szerepet vállalt.

Az idő maszkjai című balettet nagyon tetszett

S. E.

George Tabori (középen) s szegedi színház előcsarnokában Imre Zoltán (balról) és a német impresszárió társaságában